

HISTORIE OBORU LOGOPEDIE

PROČ SE HISTORIÍ ZABÝVAT?

- stupeň rozvoje nejrůznějších vědních oborů
(včetně spec. ped.) odráží i stupeň rozvoje společnosti
- pomáhá odhalit chyby našich předchůdců a poučit se z nich
- odhaluje, ze kterých vědeckých disciplín logopedie vznikla, s kterými úzce souvisí a proč
- ukazuje, které obory logopedie ovlivnila a nadále může ovlivňovat
- z historie vyplývá, proč se dnes logopedie považuje za interdisciplinární obor

VÝZKUM HISTORIE (1)

- historie logopedie jako vědní disciplíny
- historie logopedie jako studijního oboru
- historie logopedie jako vývoj vzdělávání logopedů
- historie logopedie jako profese či povolání

VÝZKUM HISTORIE (2)

- historie logopedie zkoumaná globálně
- historie logopedie zkoumaná partikulárně
- historie logopedie zkoumaná regionálně

VÝZKUM HISTORIE (3)

- historie logopedie jako rozvoj péče o osoby s NKS
(nejčastější pohled)

STUDIUM LOGOPEDIE

Probíhalo vždy ve dvou proudech:

- ❑ filozofický proud (vzešly z něho obory jako např.: rétorika, jazykověda, pedagogika)
 - zabýval se vztahem NKS jako společenského jevu a NKS jako individuálního rysu
- ❑ biologický proud (vzešly z něho obory jako např.: medicína, psychiatrie, ORL, foniatric, plastická chirurgie apod.)
 - zabýval se vztahem orgánů a jejich funkcí

HISTORIE LOGOPEDIE V 7 ETAPÁCH

(Lechta, 1990)

- zbožné uctívání komunikační schopnosti
(zaklínadla, obřadní formule)
- významné osobnosti popsané v prvních záznamech
(tušíme, že trpěli NKS)
- počátky systematické kultivace komunikační schopnosti (1. myslitelé)
- první vědecká pojednání
- počátky organizované péče
- položení vědeckých základů logopedie
- konstituování logopedie jako samostatného vědního oboru ve 20. letech 20.stol.

STAROVĚK VE SVĚTĚ

- komunikační schopnost předmětem uctívání
- řeč a slovo se pojilo s kulturou a uměním
- známá jsou zaklínadla a magické formule, jimž se přikládala kouzelná moc
- vznikaly náboženské texty, mýty a magické obřadní formule
- zjednodušeně tedy lze říci, že výklad řeči měl v této době nábožensko-mytologický charakter

NEJSTARŠÍ TEXTY

- snaha slova pro jejich moc zachytit a uchovat
- první záznamy jsou až z doby 3000 let př.n.l.
- v Egyptské mytologii se objevuje bůh písma, magie a učenosti Tort
- v Indii vznikají kolem roku 1200 př.n.l. védy se známou posvátnou slabikou „óm“
- v Bibli ve Starém Zákoně se můžeme dočíst, že Bůh světlo „nazval“ dnem a tmu nocí
- ze starořeckých bájí je známý Prometheus, o němž se říká, že učil lidi číst a psát
- taktéž se ve starořeckých bájích mluví o nymfě Echo, která byla za svou prostořekost potrestána ztrátou hlasu a poté směla jen opakovat poslední slovo z toho, co kdo řekl

PROMINENTNÍ OSOBNOSTI

- od 14. stol. př. n. l. písemné záznamy o existenci osob s narušenou komunikační schopností
- většinou vůdcové, králové nebo členové jejich rodin
- můžeme např. tušit, že Chetitský král Muršiliš, trpěl pravděpodobně dysartrií
- v evangeliu svatého Marka v Novém Zákoně se také můžete dočíst o člověku, který neslyšel a nemluvil

ŘECKO, ŘÍM-FILOSOFOVÉ, ŘEČNÍCI (1)

- význam veřejné řeči v tomto období (Antika) začíná značně vzrůstat, a to i díky rozvoji písma, zákonodárství, politiky, práva a řečnictví obecně
- vzniká nutnost zpřesňovat pojmy a komunikaci celkově
- dochází k prvním systematizacím v jazycích a kultivaci řečnictví
- na počátečním přelomu stál např. známý filosof **Sokrates**, protože to byl zřejmě poslední nepíšící myslitel a my jeho názory známe pouze díky zápisům jeho žáků

ŘECKO, ŘÍM-FILOSOFOVÉ, ŘEČNÍCI (2)

- řečník **Démosthenes** - trpěl slabým hlasem (fonastenie), rotacismem a koktavostí (proslavilaho vůle a píle, kdy se cíleným cvičením snažil tyto vady překonávat)
- **Hippokrates** - hledal vztah mezi narušenou komunikační schopností a nemocemi mozku
- **Quintilianus** - římský řečník, který se stal ředitelem rétorské školy a prvním státem placeným „učitelem výřečnosti“ (napsal didaktické dílo *O výchově řečníka*)
- první teorii slyšení vytvořil **Platón**

ŘECKO, ŘÍM-FILOSOFOVÉ, ŘEČNÍCI (3)

- Cicero** - spis *De Oratore (O řečníkovi)* se zabývá výchovou řečníka, hlasovou hygienou, fyziologií řeči a vadami řeči
- Lucretius** - v díle *O podstatě věcí* vyjadřuje myšlenku, že řeč se vyvinula ze zvířecích zvuků
- Oreibasios** zkoumal fyziologii hlasu a řeči a zdůrazňoval význam psychologie při odstraňování kóktavosti
- Avicena** se taktéž zabýval kóktavostí a dokonce tvořil dechová cvičení pro osoby s narušenou komunikační schopností
- Aurelianus** - mluvil o možnostech terapie kóktavosti
- Galenos** - fyziologie hlasu a sluchu

ŘECKO, ŘÍM-FILOSOFOVÉ, ŘEČNÍCI (4)

- Do dějin logopedie z tohoto období nejvíce vstoupil **Isokrates**. Řeč chápal jako základ sociálního života a mezi řečí a myšlením viděl úplnou souhru. Domníval se, že projevem správného myšlení je správná řeč. I proto žádal, aby byla do škol zavedena tzv. „logón pajdejá“, tedy výchova ke správné řeči, a tím jako **první užil pojmu „logopedie“**.

DALŠÍ VÝVOJ

- v období od 1. do 15. století již lze najít první zmínky o osobách s narušenou komunikační schopností v pracích významných myslitelů
- do vývoje oboru logopedie velmi zasahovali učitelé neslyšících a hluchoněmých
- docházelo tak k masovému šíření víry, myšlení a vzdělání
 - důkazem toho je i vznik nových institucí = univerzit
- 8. století - britský biskup
- **John z Beverly** – projevil snahu naučit mluvit neslyšícího
- **Tomáš Akvinský** - zabýval se obsahovou stránkou řeči a způsoby jak ji rozvíjet

16. STOLETÍ

- první vlaštovky vědeckých pojednání o osobách s narušenou komunikační schopností
- tyto snahy vzešly většinou od osvícených osob, které měly humánní pohnutky
- profesor Lékařské fakulty v Padově **Mercurialis** napsal roku 1583 spis o narušené komunikační schopnosti u dětí (dnes je toto dílo považováno za první vědecké pojednání o narušené komunikační schopnosti)
- skupiny pro žáky s vadnou výslovností pořádal **Pavel Halvepapius**

UČITELÉ NESLYŠÍCÍCH

neslyšícími a jejich výukou se v této době zabývali:

- Pedro de Ponce
- Ramirez de Carrion
- Juan Pablo Bonet ...

17.STOLETÍ

- **Francis Bacon** - píše o problematice koktavosti, vadách sluchu a řeči
- v *Informatoriu školy mateřské* od **Jana Ámose Komenského** se můžeme dozvědět o doporučeních jak nacvičovat výslovnost hlásek s dětmi: nejprve ve slabikách, potom v jednoduchých slovech a teprve později ve slovech složitých
- Komenský považoval řeč za specificky lidský projev, jímž se člověk odlišuje od zvířat, a proto kladl důraz na obsahovou stránku řeči
- Komenský se stavěl proti šišlání matek a chův na nemluvňata (tvrdil, že dítě si osvojí takovou řeč a výslovnost, jakou odmala slyší)

OTEC LOGOPEDIE

- za „otce logopedie“ je považován **J. C. Amman**, který již v roce 1692 popsal jak naučit neslyšícího mluvit pomocí zraku a hmatu
- vysvětlil principy tvoření řeči
- vytvořil také druhy (strukturu) narušených komunikačních schopností
- začal využívat logopedické zrcadlo
- položil vědecké základy pro nauku o řeči a sluchu

OBJEVY NA POLI MEDICÍNY

- **J. E. Purkyně** - kladl důraz na mateřskou řeč a nesouhlasil s předčasným dvojjazyčným vzděláváním
 - zabýval se správnou artikulací, přízvukem, správnou řečovou výchovou a léčbou řečových vad
- **otec a syn Daxovy** - r. 1836 prováděli výzkum patologií řeči a centrálních poruch řeči
 - zjistili, že ztráta řeči nastává po poranění mozkové kůry v levé hemisféře
- tuto domněnku klinicky potvrdil fyziolog a patolog **Paul Broca**, který se pak v roce 1861 stal objevitelem motorického centra řeči
- pak už v celkem rychlém sledu došlo k objevení akustického centra řeči **Wernickem a Kussmalem** a optického centra řeči **De Jerinnem**

POČÁTKY ORGANIZOVANÉ PÉČE

- přelom 18. a 19. století
(doba osvícenství a průmyslové revoluce)
- roku 1778 se **S. Heinicke** významně zasadil o vznik Institutu pro němé a jinými vadami řeči postižené osoby v Lipsku
- první přímo logopedický ústav byl založen v Dánsku
- rok 1825 přinesl New Yorku první ústav pro koktavé
- v roce 1860 založil **Gall** Ústav pro hluchoněmé v Praze (zabýval se i prací s lidmi trpícími vadami řeči)
- v Uhrách byl založen první logopedický ústav
J. Robozem v Aradu až v roce 1891

VĚDECKÉ ZÁKLADY LOGOPEDIE (1)

- vědecký základ logopedie jako vlastního oboru byl položen až v 19. a 20.století
- vznikalo mnoho vědeckých pojednání o vadách řeči (převážně monografie, ale objevují se i učebnice a časopisy)
- ponejvíce se tak dělo v německy mluvících zemích a jejich velkých městech jako byl Berlín nebo Vídeň

VĚDECKÉ ZÁKLADY LOGOPEDIE (2)

- roku 1791 diferencoval **W. Kempele** typy vadné výslovnosti
- v Lipsku vydal **A. Kussmal** v roce 1877 monografii *Poruchy řeči*
- **A. Gutzmann** - r.1879 mu vyšla monografie o koktavosti
 - roku 1892 mu vyšla studie s názvem *Hygiena řeči a škola*, která se zabývala poruchami řeči a hlavně otevřenou huhňavostí (k otevřené huhňavosti se podle něho váže i celková motorická neobratnost, díky níž děti později chodí a zůstávají dlouho neobratné)
- r.1913 Gutzmann zjistil, že dochází k zesílení základních tónů samohlásek a sestavil pro to tzv. „a-i zkoušku“

20. LÉTA 20. STOLETÍ

- období, kdy prošla logopedie obrovským rozkvětem a velkými zlomy
- logopedie se stává samostatným oborem** a je aplikována do zdravotnictví a školství
- 1926 vzniklo vysokoškolské studium logopedie v Hamburku
- roku 1927 byla založena řečová klinika na Univerzitě v lowě
- dnes je logopedie konstituována jako vědní obor na obou stranách Atlantiku

KONGRESY, SJEZDY A ORGANIZACE

- v letech 1918 – 1938 se řada pedagogů zabývala dvojjazyčností, která byla považována za příčinu snížených vyjadřovacích schopností
- roku 1928 se k tomuto tématu konal v Lucemburku Mezinárodní sjezd o raném bilingvismu, kde bylo upozorněno na zvýšené nebezpečí kóktavosti při bilingvismu od útlého věku
- důležitým se stal i kongres roku 1924, což byl Zakládající kongres světové asociace logopedů a foniatrů(tato organizace dnes užívá zkratku **IALP**)
- od roku 1947 začíná v Basileji vycházet časopis mezinárodní asociace logopedů a foniatrů s názvem *Folia Phoniatica*.

ČECHY (1)

- počátky ve speciálně pedagogické péči o sluchově postižené a o nemluvící
- **Gall** – ředitel pražského ústavu pro hluchoněmé
- organizoval kurzy pro školní mládež s vadami řeči
- od roku 1860 prováděl logopedickou péči

ČECHY (2)

- **Karel Malý** na Galla navazoval - 1896 vydal dílo *Děti hluchoněmé, nedoslýchavé, jakož i poruchami řeči postižené ve škole obecné* a v zápětí dílo *Návod k nápravě porušené mluvy mládeže*
- Karel Malý organizoval kurzy pro mládež při ústavu pro hluchoněmé a věnoval se od roku 1869 péči o nevyřečné a koktající děti z běžných škol
 - orientoval se na vedoucí úlohu pedagoga, který užívá nápravně pedagogických metod při odstraňování vad řeči

ČECHY (3)

- **Otokar Chlup** - položil u nás teoretické základy oboru logopedie
- řeč považoval za prostředek morálního vývoje jedince a napsal k tomu v roce 1922 pojednání *Rukověti přirozené mravouky ve škole*
- podle Chlupa se řeč může vyvinout opožděně, neúplně nebo se nemusí objevit vůbec a v průběhu života může být narušena neurotickými činiteli či úrazy mozku
- r. 1925 pak ještě publikoval dílo *Výzkum duševních projevů u dětí méně schopných*

ČECHY (4)

- první učebnici logopedie vydal **R. Kratochvíl** pod názvem *Vady řeči* v roce 1924
- fonetik **Janota** – založil logopedickou audiologii a vypracoval vyšetřovací a reedukační metody
- **Antonín Haveroch** - významný průkopník logopedie u nás
 - zajímal se o obtížné a spletité poruchy řeči, zejména pak o afázii
 - pochází od něho pojem „amerisie“ což je označení pro zvláštní formu afázie, kdy dojde k neschopnosti správně článkovat slova
- **Zikmund Janke** - v roce 1900 vytvořil spis *O vzniku koktavosti a Čítanku pro koktavé* a o dva roky později dílo *Vady řeči a jak se jich chránit*

ČECHY (5)

- **Miloslav Seeman** - v r. 1923 založil Foniatické oddělení při ušní a krční klinice v Praze (v Brně bylo foniatické oddělení založeno při ušní klinice v roce 1926)
 - považován za zakladatele foniatrie u nás
 - zavedl preventivní péči o poruchy řeči a výslovnosti v mateřských školách (v Praze se tato činnost rozjela roku 1929)
- roku 1950 Seeman prohlásil foniatrii za ryze klinickou oblast, kdyžto logopedii a surdopedii za samostatné pedagogické obory, čímž vyjasnil organizaci péče o osoby s narušenou komunikační schopností (ale samozřejmě i nadále počítal s úzkou spoluprací všech tří oborů)

ČECHY (6)

- **Miloš Sovák** - lékař, speciální pedagog a logoped
 - považován za zakladatele naší speciální pedagogiky a logopedie
 - zasloužil se o rozvoj terénní péče pro postižené osoby v oblasti školství, zdravotnictví a sociální péče
 - zajistil celostátní péči o osoby s vadami sluchu
 - s kolektivem svých kolegů publikoval roku 1965 učebnici *Logopedie* a roku 1978 knihu *Úvod do logopedie* (dohromady publikoval více než 240 prací, které znají odborníci po celém světě)

ČECHY (7)

- Logopedický ústav hlavního města Prahy
- založen v roce 1946 - zasloužil se o to Miloš Sovák (tento ústav skončil svou činnost v roce 1960)
- ústav spadal pod resort zdravotnictví jeho činnost, ale spíše spadala do resortu školství
- působili zde např.:
Kábele, Burian, Hála, Janota, Sováková ...
- hlavní činnosti ústavu: vyhledávání, léčebná a pedagogická péče, výzkum (hlasu, sluchu, řeči), vzdělávání odborníků ...
- působil zde tzv. Pražský logopedický sbor – 40 učitelů, kteří prováděli logopedické kurzy

ČECHY (8)

- v roce 1970 vznikla Česká logopedická společnost
 - zájmová organizace
- zakladatelem a prvním předsedou se stal Miloš Sovák
- tato společnost dnes nese v názvu jeho jméno
 - Logopedická společnost Miloše Sováka

ČECHY (9)

- zakladatelem české fonetiky je **Chlumský**
- na praktickou stránku fonetiky a na vzdělávání logopedů v této oblasti se zaměřil jeho nástupce **František Hála**
- Hála společně se Sovákem napsali r. 1962 spis *Hlas – řeč – sluch*, kde rozebrali fyziologickou a zvukovou stránku řeči a nápravné metody u vad řeči
- **Karel Ohnesorg** – Hálův žák, fonetik – prováděl výzkumy rozvoje řeči u svých vlastních dětí a výsledky své práce pak uveřejnil ve spisu *Fonetická studie o dětské řeči*, kterou později obohatil o *Druhou fonetickou studii o dětské řeči*
 - pro rodiče ještě vydal dílko *Vaše dítě se učí mluvit*, pro logopedy vydal spis *Fonetika pro logopedy*

ČECHY (10)

- od 60. let se u nás školili logopedičtí asistenti z řad učitelů MŠ, ZŠ i ZvŠ v nejrůznějších kurzech
- logopedie se stala vysokoškolským studijním oborem
- u nás lze tuto disciplínu studovat na vysoké škole od roku 1967 jako samostatný obor na 5 let
- v 90. letech začala vznikat nová poradenská zařízení, tzv. SPC
- přelom 20. a 21. stol. přinesl rozdělení pedagogické a klinické logopedie

MORAVA (1)

- k zakladatelům a aktivním organizátorům logopedické péče na Moravě patřil **Hubert Synek**
- učitel hluchoněmých v ústavech ve Valašském Meziříčí a v Ivančicích
- zajímal se i o slyšící děti s vadami řeči
- začal organizovat teoretické i praktické kurzy pro odstraňování vad řeči - nejprve je pořádal pro děti s vadami řeči a později tvořil kurzy i pro učitele
- vydal např. spisy *Náprava vadné výslovnosti sykavek* nebo *Náprava vadné výslovnosti R, Ř a L*

MORAVA (2)

- 1920 – Brno - zřízena třída pro sluchově postižené (jakožto pobočka ivančického ústavu) a Hubert Synek se v ní stal ředitelem
- po druhé světové válce se v Brně objevuje třída pro vadně mluvící děti při dívčí škole v Jakubské ulici
 - učila v ní logopedická pracovnice **Zdeňka Závišková**, která při této třídě dokonce otevřela poradnu pro nápravu vad řeči
 - (později Brno opustila a působila v Olomouci a v Hradci Králové)

MORAVA (3)

- 1. 9. 1949 zřídil Spolek pro péči o vadné v Brně Domov pro mládež s vadami řeči na budově Hlinky 122
- zasloužili se o to **Dr. Ladislav Štejgerle** (který se stal jeho ředitelem) a foniatr prof. **MUDr. František Brohm**
- domov měl kapacitu 35 lůžek a byla v něm prováděna náprav řeči dětí z celé Moravy
- později ústav přejmenován na Ústav pro nápravu vad dětské řeči v Brně a byla při něm zřízena třída s kapacitou 15 dětí pro žáky 1. až 5. ročníku a v níž vyučoval **Antonín Rádek** (Byly tu děti dyslalické, s palatolálií, koktavé i nemluvící)
- škola se nakonec přestěhovala na Veslařskou ulici, kde sídlí dodnes

MORAVA (4)

- později dokonce vznikla samostatná mateřská škola pro brněnské děti a ředitelkou se v ní stala **Marie Ochrymčuková**
- MŠ sídlila až do 90. let v Žabovřeskách
- koncem 80. let se vytvořila samostatná MŠ a ZŠ pro žáky s vadami řeči z Brna a sídlila na Lesné
- v září 1998 se sloučila se školou na Veslařské ulici
 - byla tak vytvořena Mateřská a základní škola pro žáky s vadami řeči pro děti Brněnské i pro děti z celé jižní Moravy

MORAVA (5)

- 1. 3. 1950 se podařilo zřídit logopedickou poradnu v Brně, která sídlila na dnešní Masarykové ulici a plnila funkci krajského zařízení
- péči v ní zahájili Hubert Synek a Antonín Rádek
- v roce 1966 přijímá krajskou logopedickou poradnu foniatrické oddělení fakultní nemocnice, jako ambulanci pro nápravu vad řeči

MORAVA (6)

- od 60. let do 80. let se pořádaly kurzy, kde byli školeni logopedičtí asistenti
- zásluhu na organizaci těchto kurzů měla **PhDr. Jaroslava Vališová**, která spolupracovala s mnohými lékaři, foniatry a učiteli
- dnes lze logopedii studovat na katedře speciální pedagogiky v Brně a pracovat poté v resortu školství, zdravotnictví nebo sociální péče
- v Brně vzniklo též SPC při MŠ a ZŠ pro žáky s vadami řeči na Veslařské ulici a plní důležitou funkci v komplexní péči o jedince s narušenou komunikační schopností

SLOVENSKO

- **Viliam Gaňo** - vytvořil učebnici *Defektní děti*, která se věnuje i logopedické problematice
- **Viktor Lechta** – dříve vedoucí katedry logopedie v Bratislavě
 - napsal mnoho odborných článků a monografií z nichž čerpá většina dnešních studentů logopedie
- **Mikulajová** – vývojová dysfázie